

LO-ekonomernas NYHETSBREV

Enheten för ekonomisk politik och arbetsmarknad
Ansvarig: Lena Westerlund, LOs chefsekonom
LO, 105 53 Stockholm
Tel. 08-796 25 00
www.lo.se

Landsorganisationen i Sverige

JAN 09

LO-ekonomernas senaste prognos för svensk ekonomi "Ekonomiska Utsikter" publicerades i slutet av oktober 2008. Därefter har händelseförloppen i svensk och internationell ekonomi varit oerhört dramatiska, som en följd av den finansiella krisen. Det viktigaste skälet till denna uppdatering av vissa av beräkningarna från i höstas är att sysselsättning och produktion i Sverige blivit allvarligt påverkade av krisen. De breda löntagargrupperna står inför två mycket besvärliga år 2009-2010 och den svenska regeringen är alltför passiv.

SAMMANFATTNING - Sysselsättningen och löntagarna måste ställas i främsta rummet

Den svenska ekonomin befinner sig sedan det fjärde kvartalet i föl i en fas med snabbt krympande BNP, snabbt fallande sysselsättning och snabbt ökande arbetslöshet. Exporten och investeringarna försvagas kraftigt och industriproduktionen tvärbromsar. I år bedöms BNP minska med 0,7 procent och sysselsättningen falla med 100 000 personer, varav hälften inom industrin.

Under det andra halvåret i år väntas BNP-tillväxten åter bli positiv, men en mer påtaglig återhämtning av tillväxten kommer först 2010. Sysselsättningen fortsätter dock att falla även under andra halvåret i år men i allt långsammare takt, för att sedan stagnera nästa år. År 2010 ökar BNP med 2,3 procent men sysselsättningen fortsätter att falla med ytterligare 20 000 personer. ILO-arbetslösheten i genomsnitt landar på 7,9 procent 2009 och 8,5 procent 2010.

De antaganden vi gör om en mycket expansiv inriktning på den ekonomiska politiken och om en svag krona är nödvändiga förutsättningar för att denna återhämtning ska ske. Beräkningarna bygger på att reporäntan sänks till 1 procent och att ytterligare nästan 50 miljarder kronor, utöver vad som redan beslutats och aviserats av regeringen, används för finanspolitisk stimulans i år och nästa år.

Det är i första hand svag efterfrågan som i år och nästa år är restriktionen för tillväxt och sysselsättning. Krisen på de finansiella marknaderna är dock inte över och det finns betydande risker för bakslag i form ökade kreditförluster i spåren av den dåliga realekonomiska utvecklingen, med svårigheter för banker och nya perioder av kraftig kreditåtstramning som följd.

Vi både tror och vill att Riksbanken sänker reporäntan från 2 till 1 procent i vår. Finanspolitiken måste bli betydligt mer expansiv och insatser på budgetens utgiftssida är nu det mest effektiva sättet att stimulera efterfrågan. Huvudinriktningen bör vara att förhindra ett ras för sysselsättningen i industrin, som befinner sig i ett nödläge,

bromsa nedgången för byggsektorn samt förhindra spridning till kommunerna. Den kommunala verksamhetens omfattning ska inte bestämmas av konjunkturen.

Därför föreslår vi att regeringen skyndsamt:

- Breddar kretsen av industriföretag som kan få nödlån via Riksgälden.
- Inför tidsbegränsade kraftfulla insatser 2009 för att anställda inom industrisektorn inte ska behöva sägas upp, utan får ta del av utbildning och kompetensutveckling. Kostnaden bör delas lika mellan staten och företagen.
- Expanderar de arbetsmarknadspolitiska programmen med cirka 50 000 platser 2009, med fokus på arbetsmarknadsutbildning och praktik.
- Ger ett tidsbegränsat statsbidrag till kommunerna som motverkar neddragningar – för 20 miljarder kronor kan 35 000 kommunala jobb upprätthållas.
- Tidigarelägger offentliga investeringar.
- Inför ett tidsbegränsat ROT-avdrag 2009 och del av 2010 som omfattar fastighetsägare och hushåll.

1. Den internationella utvecklingen: Omfattande nedskrivningar av prognoser

På senare tid har internationella prognosinstitut reviderat ned tillväxt- och sysselsättningstal flera gånger som en följd av krisens utveckling. Här visar vi de senaste prognoserna från EU-kommissionen och OECD för ett urval länder och områden. I vårens Ekonomiska Utsikter kommer vi som vanligt att göra en egen bedömning av den internationella utvecklingen.

Europa

Euroområdet är i recession och BNP bedöms sjunka under årets första hälft, medan den helåret 2010 bedöms växa, om än svagt. Vissa medlemsstater är mer utsatta än andra i finanskrisen, med olika grad av korrigerande av priser nedåt på fastighetsmarknaden exempelvis. Spanien är ett land som uppvisar stora problem i fastighetssektorn.

Sysselsättningsutvecklingen gynnades under 2008 av den relativt stabila tyska ekonomin, men där har utsikterna nu försämrats. Arbetslösheten ökar relativt snabbt i euro-området under prognosperioden, medan inflationen sjunker kraftigt.

Relativt stor tilltro fästs till den europeiska återhämtningsplanen som beslutats i EU i höst och som manar medlemsstaterna att satsa 1,5 procent av BNP i expansiv finanspolitik. Budgetunderskotten förväntas stiga kraftigt under 2009, som en följd av minskade skatteintäkter och kraftigt ökade diskretionära finanspolitiska åtgärder.

Dämpad efterfrågan inom EU gör att löneökningstakten också avtar. Men dämpningen av enhetsarbetskostnaden (ULC) begränsas på kort sikt på grund av nedgången i produktivitet.

Tabell 1 Internationella förutsättningar

BNP Årlig procentuell förändring	2007 OECD	2007 EU	2008 OECD	2008 EU	2009 OECD	2009 EU	2010 OECD	2010 EU
USA	2,0	2,0	1,4	1,2	-0,9	-1,6	1,6	1,7
EMU-12	2,6	2,7	1,0	0,9	-0,6	-1,9	1,2	0,4
Tyskland	2,6	2,5	1,4	1,3	-0,8	-2,3	1,2	0,7
UK	3,0	3,0	0,8	0,7	-1,1	-2,8	0,9	0,2
	2007	2008	2009	2010				
Svensk export- marknadstillväxt	4,2	2,3	-1,1	2,3				
Råoljepris, Brent USD/fat	73	97	50	60				
Växelkurs USD/EURO	1,61	1,50	1,34	1,30				

Tyskland

Tillväxten faller fortsatt i landet under 2009, bland annat som en följd av kraftigt minskad export samt fallande investeringar. Den privata konsumtionen kan dock väga upp något, då den kommer att stimuleras av de finanspolitiska insatserna som beslutats. Löneutvecklingen är god under 2009 och landet har en snabbt sjunkande inflation. Arbetslösheten ökar dock och tillväxtutsikterna för 2010 ligger enbart kring 1 procents ökning av BNP.

Offentliga infrastrukturinvesteringar är en viktig del i stimulanspolitiken och bör ha en stabiliserande verkan under perioden från hösten 2009. Dessa kan lägga grunden för en mer gynnsam utveckling av tillväxten från den tidpunkten.

Storbritannien

Storbritannien uppvisar en av de absolut dystraste utsikterna för i år och 2010. Finanskrisen i landet har pågått en längre tid och den har kraftigt fördjupat lågkonjunkturen. Arbetslösheten ökar och BNP krymper mycket under 2009. Vändningen under 2010 ser ut att bli svag utifrån de båda prognoserna. Omfattande räntesänkningar har gjorts, finanspolitiska stimulanser och tidiga räddningspaket för banker lagts fram, men regering och centralbank står trots detta fortsatt inför en mycket svår situation.

USA

USAs BNP fortsätter att krympa och 2009 blir ett mycket svagt år. Utsikterna för 2010 ser dock bättre ut, med en tillväxt över 1 procent. Arbetslösheten ökar mycket snabbt och under 2008 var sysselsättningstappet det största i landet sedan 1945. Fastighetspriserna faller och många hushåll fortsätter att lämna sina egna hem. Huspriserna kan antas bottna under andra halvan av 2009 men osäkerhet råder om detta.

Hantering av krisen har inte lyckats väl och Obama-administrationen står nu inför ett brådskande skede då behovet av snabba diskretionära beslut om stimulanser är nödvändiga. Det finanspolitiska paket som nu diskuteras i kongressen omfattar cirka 5,5 procent av BNP och har fokus på infrastruktur samt offentliga byggnaders renovering bland annat. Även förlängning av arbetslöshetsunderstödet period ingår. En hög andel av paketet är dock i form av skattelättnader, vilka kan antas minska effektiviteten i verkningsgraden av paketet.

Kongressens räddningspaket för banker är också under debatt. Det har bland annat använts till att köpa aktier i flera banker under de senaste månaderna, och kritikerna menar att ägarna hålls för skadeslösa. Förlusterna i de stora bankerna är större än tidigare och hanteringen av bankkrisen ser ut att bli utdragen i tid.

Svensk exportmarknadstillväxt

Skillnaden i tillväxtsiffrorna för 2009 är stora mellan OECD och EU-kommissionens prognoser, men något mindre för 2010. Det är normalt OECD som vi utgår ifrån i våra bedömningar av svensk exportmarknads tillväxt, men vi har för att få bättre aktualitet denna gång antagit att halva differensen i tillväxttakt mellan de båda prognoserna rent faktiskt slår igenom. Med det antagandet får vi en svensk exportmarknad som krymper med 1,1 procent 2009, men vänder upp till 2008 års ökningstakt igen redan 2010.

Oljepriset

Finanskris och kraftigt försämrade konjunkturutsikter har pressat ner oljepriset till mycket låga nivåer. OPECs försök att med produktionsminskningar hålla priset uppe har hittills inte kunnat motverka den stora faktiska och förväntade nedgången i efterfrågan på olja. Efter hand som en återhämtning av den internationella konjunkturen kan skönjas, väntas oljepriset komma att stiga något. Vi antar i prognosuppdateringen att det genomsnittliga oljepriset kommer att ligga på 50 respektive 60 dollar per fat under 2009 och 2010.

Dollar/Euro

Den fördjupade finanskrisen har inneburit att stora valutor, i synnerhet dollarn, har stärkts kraftigt medan små valutor som kronan har försvagats. Dollarn har även förstärks kraftigt mot euron sedan september i fjol. Under 2009 och 2010 väntas en stabil, respektive en marginellt starkare, dollar mot euron. För en något starkare dollar 2010 talar räntesänkningar från ECBs sida och det faktum att återhämtningen troligen kommer något tidigare i USA jämfört med Europa. En euro bedöms i genomsnitt kosta 1,34 respektive 1,30 dollar 2009 och 2010.

2. Den svenska utvecklingen: fritt fall nu men hopp om tidig återhämtning

Vår prognosbild kan beskrivas som att en kraftig nedgång i ekonomin följs av en relativt tidig och påtaglig återhämtning som bromsar upp sysselsättningsnedgången. Till grund för återhämtningen ligger de antaganden vi gör om en expansiv inriktning på den ekonomiska politiken och om en svag krona. I beräkningarna förutsätts att reporäntan sänks till 1 procent i vår och att ytterligare nästan 50 miljarder kronor,

utöver vad som redan beslutats och aviserats, används för finanspolitisk stimulans i år och nästa år.

En utgångspunkt i denna prognosuppdatering är att år det i första hand är fallande efterfrågan som framöver är restriktionen för tillväxt och sysselsättning. Tillgången på krediter har förbättrats och kostnaderna för krediter har sjunkit, särskilt för hushåll. Det betyder inte att krisen på de finansiella marknaderna är över, det kommer att ta tid. Det finns också betydande risker för bakslag i form ökade kreditförluster i spåren av den dåliga realekonomiska utvecklingen, med svårigheter för banker och nya perioder av kraftig kreditåtstramning som följd.

Den svenska ekonomin är just nu inne en period med krympande BNP och snabbt fallande sysselsättning och snabbt ökande arbetslöshet. Fallet i BNP och sysselsättning, månad för månad, var stort under det fjärde kvartalet i fjol och under det första kvartalet i år väntas en fortsatt snabb nedgång. Exporten och investeringarna försvagas kraftigt och industriproduktionen tvärbromsar. BNP och sysselsättning väntas falla även det andra kvartalet i år, men i något lugnare takt.

Under det andra halvåret i år väntas BNP-tillväxten åter bli positiv, men en mer påtaglig återhämtning av tillväxten kommer först 2010. Sysselsättningen fortsätter att falla under andra halvåret i år, men i allt långsammare takt. År 2010 väntas sysselsättningen komma att stagnera. Arbetslösheten stiger både i år och nästa år.

Tabell 2 Försörjningsbalans och nyckeltal

Procentuell förändring

	2007	2008	2009	2010
Privat konsumtion	3,0	0,9	0,8	2,4
Offentlig konsumtion	0,4	0,9	1,1	1,8
Investeringar	7,5	3,9	-5,0	1,3
Lagerinvesteringar*	0,7	-0,4	-0,5	-0,1
Export av varor och tjänster	5,7	2,9	0,3	2,4
Import av varor och tjänster	9,4	3,6	0,0	1,6
BNP	2,5	0,9	-0,7	2,3
Nyckeltal:				
KPI	2,2	3,4	0,0	1,5
Industriproduktion	2,4	-0,6	-2,8	2,7
Reporänta, dec	4	2	1	2
SEK/USD, årsgenomsnitt	6,76	6,60	7,91	7,67
SEK/Euro, årsgenomsnitt	9,25	9,61	10,58	9,94

* förändring i procent av föregående års BNP

Tre motkrafter: expansiv penningpolitik, expansiv finanspolitik och kraftigt försvagad krona

Vi har i vår prognosuppdatering förutsatt att **finanspolitikens inriktning** blir mer expansiv än vad som följer av budgetpropositionen för 2009 och propositionen "Åtgärder för jobb och omställning" som innebär ofinansierade reformer för ca 40

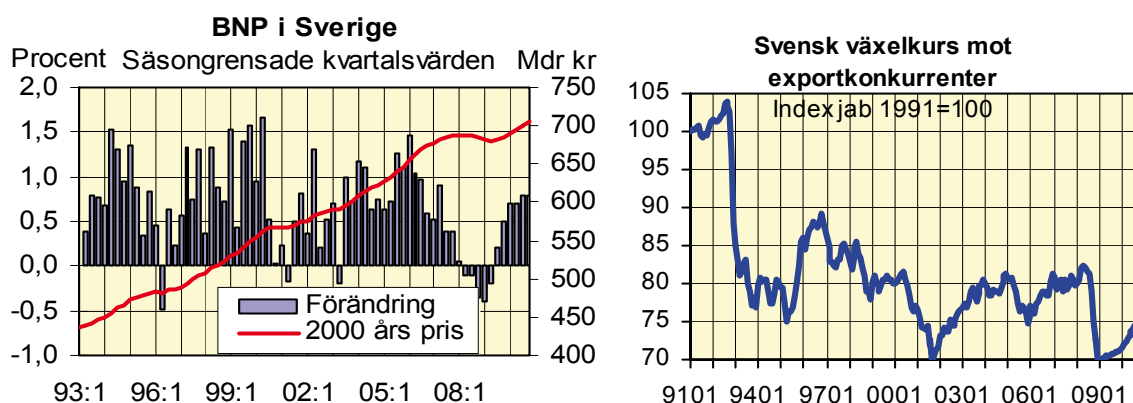
miljarder kronor (1,3 procent av BNP). Utgångspunkten är det antagande som Konjunkturinstitutet (KI) gjorde i sin decemberprognos om att ytterligare ofinansierade reformer omfattande 7 miljarder kronor 2009 och 50 miljarder kronor 2010 genomförs. Vi har dock inte tagit med den momssänkning på 8 miljarder kronor som ligger i KI:s antaganden.

Av de 7 ytterligare miljarderna i år går hälften till offentlig konsumtion och offentliga investeringar och hälften till sänkta inkomstskatter och transfereringar till hushållen. Av de 42 miljarder kronor som ingår i våra beräkningar för 2010 går 17 miljarder till sänkta inkomstskatter, 19 miljarder till offentlig konsumtion och 6 miljarder till offentliga investeringar.

Att vi baserat våra beräkningar på Konjunkturinstitutets uppdelning av de ytterligare reformerna på skattesänkningar och utgiftshöjningar betyder inte att vi tycker att inriktningen är bra, däremot kan det vara en bra prognos på vad regeringen kommer att göra.

Riksbanken har agerat resolut sedan det stod klart att den finansiella krisen fördjupats och spritts och att konjunkturutsikterna försämrats markant. I december sänktes reporäntan med 1,75 procentenheter till 2 procent. Vi antar att räntan sänks ytterligare under våren och landar på 1 procent. När direktionen känner sig säkra på att en påtaglig återhämtning av ekonomin ligger i korten börjar man försiktigt höja reporäntan. Vi antar att detta sker i början av 2010.

Små valutor har generellt försvagats som en följd av den fördjupade finanskrisen. **Kronan** har försvagats kraftigt sedan september i fjol. Finanskris och djup lågkonjunktur är en dålig miljö för kronan. Kronan bedöms dock vara betydligt svagare än vad som motiveras av så kallade fundamentala faktorer. När konjunkturutsikterna förbättras väntas kronan därför komma att stärkas.

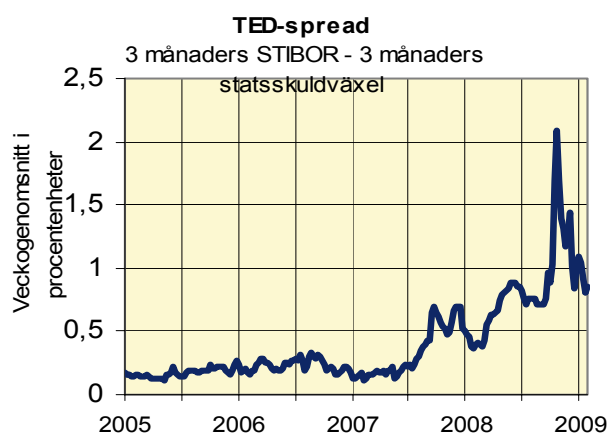
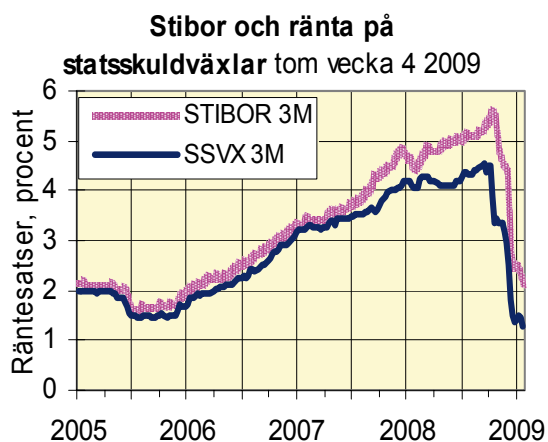
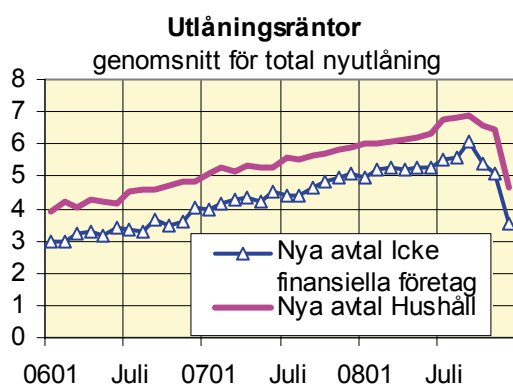

Fallande räntor men höga spreadar

Den akuta krisen i det finansiella systemet i Sverige som blev uppenbar i oktober 2008 skulle utifrån viss statistik nu kunna tolkas vara över. De höga riskpremierna i interbankräntan, STIBOR, har exempelvis i slutet av januari fallit tillbaka till de nivåer som rådde före Lehman Brothers konkurs i september 2008. Det finns dock anekdotisk

information om att bankerna minskar sin utlåning, men det går inte att styrka i officiell statistik.

I den officiella finansmarknadsstatistiken för december månad har kreditvolymerna på den svenska finansmarknaden inte påverkats mer än vad som kan förväntas i en lågkonjunktur. Stocken av utestående företagscertifikat hade då inte minskat mer än vad som skulle förväntas i en nedåtgående konjunktur och volymen av nyemitterade företagsobligationer låg på en relativt normal nivå. Däremot säger denna statistik inget om villkoren på den internationella finansiella marknaden, och skulle därför kunna dölja en situation där de stora företagen i sin upplåning i högre grad använder den svenska marknaden och då tränger ut de mindre företagen.

De höga bankräntor som mötte företag och hushåll under hösten 2008 har börjat falla och ligger i december på 3,5 procent. Riksbanken har agerat via penningpolitiken och de officiella räntorna är nu nere på mycket låga nivåer. Reporäntan ligger på 2 procent och vi förväntar att den sänks ytterligare till 1 procent. Räntan på statsskuldväxlar ligger nu på 1,2 procent och räntan på en femårig statsobligation ligger på 2,2 procent. De låga statliga räntorna visar att penningplaceringar i mycket stor utsträckning har sökt sig till säkra placeringar. Ett tecken på att botten kan vara nådd är att den 5-åriga räntan på statsobligationer har stigit något sedan årsskiftet.

STIBOR har nu fallit ned till 2,1 procent, vilket är de nivåer som rådde vid mitten av 2006. Trots detta är spreaden (skillnaden) mot statsskuldväxlar (TED-spreaden) fortfarande lika stor som under sommaren 2008 och det indikerar fortsatt oro i det

finansiella systemet, även om de akuta problemen i oktober verkar vara över. Den extremt höga spreaden under vecka 42 (se diagram) berodde inte på att STIBOR höjdes, utan på att räntan på statskuldväxlar föll.

Denna bild med fallande räntor men fortsatt höga spreadar, ser ungefär likadan ut på marknader för långa papper. Räntan på bostadsobligationer har fallit. Den femåriga har fallit från 5,8 procent som högst under hösten 2008 till 3,6 procent i januari 2009. Detta är ungefär samma nivå som bostadsobligationsräntan i genomsnitt låg på under 2006. Spreaden mot den femåriga statsobligationsräntan är dock betydligt högre. Även om den sedan hösten 2008 fallit till 1,3 procent, ligger den betydligt över de 0,2-0,3 procent som rådde under 2006. De höga spreadarna speglar även här oron på finansiella marknaden då penningplacerare i hög grad har sökt sig till riskfria placeringar.

Svag krona ger stöd åt exporten när världsmarknadstillväxten faller

Mot bakgrund av kraftig sviktande orderingång, inledningsvis fallande men efter hand måttligt ökande världsmarknadstillväxt och stöd från en svag krona bedöms varuexporten, mätt som årsgenomsnitt, komma att i stort sett stagnera i år och därefter öka måttligt, med 2,4 procent, år 2010. Tjänsteexporten väntas följa varuexportens mönster.

Orderingången minskade kraftigt under det andra halvåret i fjol enligt såväl SCB som Konjunkturbarometern och andra undersökningar. Stämningläget bland företagen har blivit alltmer pessimistiskt enligt enkäter och uttalanden. Produktionsneddragningar har aviserats och antalet varsel om uppsägning inom industrin har ökat explosionsartat.

Den internationella konjunkturutvecklingen försämrades snabbt under det andra halvåret i fjol. I slutet av förra året bromsade importen in markant i flertalet viktiga avnämländer för svensk export. Den mycket svaga exportmarknadsutvecklingen väntas fortsätta under det första halvåret i år. Andra halvåret i år och, framför allt, under 2010 väntas en viss återhämtning av marknadstillväxten komma till stånd.

En påtaglig fördel för den svenska exporten är den stora kronförsvagning som varit för handen. Kronan försvagades mycket kraftigt under det fjärde kvartalet i fjol. Kronan förväntas nu stärkas måttligt under loppet av i år och mer påtagligt under loppet av nästa år. Mätt som konkurrensvägt årsgenomsnitt bedöms deprecieringen i år bli 10 procent och appreciering nästa år 4,5 procent.

Konsumtionen håller tillväxten uppe

De offentliga konsumtionsutgifterna kan 2009 och 2010 öka med drygt 1 procent respektive knappt 2 procent tack vare de antaganden som görs om att ökade resurser riktas till den kommunala verksamheten.

Utvecklingen av hushållens konsumtionsutgifter är en nyckelfaktor för att hålla tillbaka efterfrågefallet i år och för att driva återhämtningen nästa år. Vår bedömning är att en god utveckling av hushållens reala disponibla inkomster och en gynnsam utveckling av bostadspriserna medför att uppgången i hushållens sparkvot blir begränsad. En riskfaktor för att hushållens konsumtionsvilja kan bli sämre är den snabbt ökande

arbetslösheten. En halv miljon människor har dessutom lämnat a-kassan och villkoren i arbetslöshetsförsäkringen har försämrats. Det skapar otrygghet och ett behov av försiktighetssparande bland hushåll som riskerar att drabbas av arbetslöshet.

Tabell 3 Disponibel inkomst och privat konsumtion

Procentuell förändring

	2007	2008	2009	2010
Lönesumma	7,0	5,8	1,6	3,5
Disponibel inkomst	5,1	5,7	5,1	3,5
Konsumentpris, IPI	1,1	2,7	1,4	1,2
Real disponibel inkomst	3,9	2,9	3,7	2,2
Privat konsumtion	3,0	0,9	0,8	2,1
Sparkvot *	9,3	11,3	13,7	13,9

Hushållens tillgångar

Prisförändringar under resp år

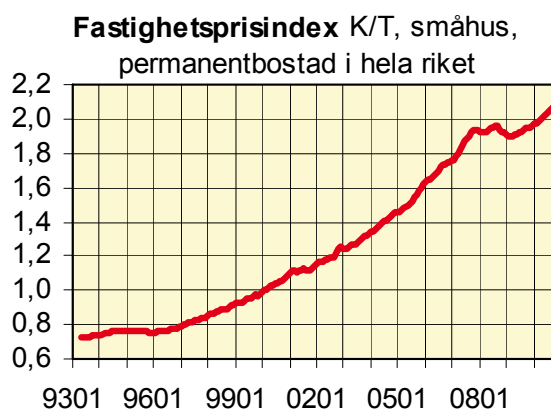
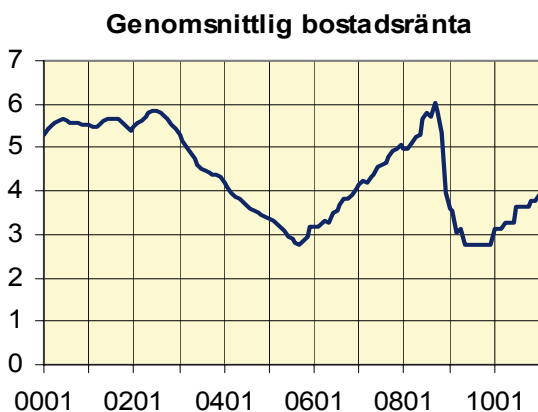
Småhus+Mark	10,1	-0,6	1,9	7,1
Börsaktier	-6,8	-40,0	5,0	10,0

* inkluderar sparande i avtals- och premiepensioner

Hushållens bolåneräntor och småhuspriser

Hushållens bolåneräntor har ungefär halverats sedan toppnivåerna under hösten 2008. Tremånadersräntan ligger nu på 3,3 procent och den tvååriga på 3,5 procent. Trots detta fall ligger riskpremierna fortfarande kvar på historiskt höga nivåer. Marginalen mot tremånaders STIBOR är nu 1,2 procentenheter mot tidigare 0,5, och marginalen mot en tvåårig bostadsobligation är 1 procentenhet mot tidigare 0,5.

Hushållens genomsnittliga bostadsränta väntas sjunka ytterligare under första halvåret 2009. Detta beror på utvecklingen av de statliga räntorna. Hushållens nyupplåning består numera till 60 procent av rörliga lån, vilket bidrar till att deras genomsnittliga bolåneränta vid nyupplåning i år sjunker ned under 3 procent. Under 2010 väntas en långsam höjning av reporäntan samtidigt som statsobligationsräntorna fortsätter att stiga något. Sammantaget skulle då den genomsnittliga bolåneräntan stiga till 4 procent mot slutet av 2010.

Hushållens möjligheter att betala ett visst pris vid köp av småhus bestäms i stor utsträckning av den reala bolåneräntan efter skatt och fastighetsskatten. Ju lägre dessa är, desto högre pris kan man betala. Förändringar i realräntan och skatterna har därför stor inverkan på husprisernas utveckling.

De låga boräntorna under 2005 bidrog till att huspriserna steg kraftigt. När räntorna därefter steg till allt högre nivåer bromsades till slut husprisutvecklingen vid mitten av 2007 och vändes till en nedgång vid halvårsskiftet 2008. Därefter har, som vi visat, bolåneräntorna fallit och kan bromsa prisnedgången på småhus redan under första halvan av 2009. Under andra halvan av 2009 kan huspriserna åter börja stiga, men i en betydligt långsammare takt än tidigare.

Investeringarna i näringslivet faller, bostadsinvesteringarna faller kraftigt

Investeringsutvecklingen har bromsat in under 2008. I år väntas investeringarna minska med 5 procent totalt sett. En betydande nedgång i näringslivet motverkas av kraftigt stigande offentliga investeringar, vilket följer av de antaganden som vi gjort om den expansiva inriktningen på finanspolitiken. Fallande bostadsinvesteringar bidrar starkt till nedgången för totala investeringar i år. Nästa år väntas de totala investeringarna öka om än svagt. De offentliga investeringarna ökar åter kraftigt och samtidigt bedöms bostadsbyggandet öka något igen.

Huvudförklaringen till de fallande investeringarna i näringslivet är svag efterfrågan och lågt kapacitetsutnyttjande. Finansieringsproblem till följd av finanskrisen bidrar sannolikt till en snabb nedgång under första delen av i år, särskilt inom industrin. Därtill kan finanskrisen även på sikt väntas spå på den kreditåtstramning som normalt är förknippat med ett svagt konjunkturläge.

För bostadsinvesteringarna väntas ett markant fall i år. Antalet påbörjade lägenheter minskade mycket kraftigt under det tredje kvartalet i fjol och den utvecklingen väntas fortsätta ytterligare några kvartal. Tvärstoppet för påbörjandet av nya lägenheter förklaras främst av att det börjat byggas färre bostadsrätter på grund av att efterfrågan och priser dalat under senare tid. Nästa år väntas bostadsbyggandet vända upp svagt. Den prisuppgång på bostäder som ligger i vår prognosbild ger en gradvis förbättrad lönsamhet för nybyggandet av bostäder. Därtill kommer att kommunala bostadsbolags planer på att tidigare lägga byggandet av hyresrätter kan gynnas av ökade statsbidrag till kommunerna.

Tabell 4 Investeringar
Procentuell volymförändring

	2007	2008	2009	2010
Totalt	7,5	3,9	-4,9	1,3
Bostäder	8,7	-5,0	-15,0	5,0

Lagerinvesteringarna kommer att påverka BNP-utvecklingen negativt med några tiondelar både 2009 och 2010. Lagren anses i nuläget som för stora, men det mycket svaga konjunkturläget gör att det tar längre tid än normalt att minska lagren till önskade nivåer.

Kraftigt sysselsättningsfall och stigande arbetslöshet

Den allt sämre konjunkturutvecklingen har på allvar börjat sätta sina spår i utvecklingen på arbetsmarknaden. Under det fjärde kvartalet i fjol sjönk **sysselsättningen** kraftigt och arbetslösheten steg. Raset i sysselsättningen bedöms fortsätta under det första halvåret i år. Antalet varsel om uppsägning ökade dramatiskt under hösten i fjol. Samtidigt har antalet nyanmälda lediga platser hos Arbetsförmedlingen minskat på bred front.

I år bedöms den totala sysselsättningen falla med ca 100 000 personer. Nästan hälften av nedgången sker i industrin. Sysselsättningen i offentlig sektor ökar marginellt. Efter en mycket kraftig nedgång under det första halvåret i år bedöms sysselsättningen komma att mer eller mindre stagnera under slutet av 2009 och under 2010. Den genomsnittliga nedgången i sysselsättningen 2010 jämfört med 2009 stannar vid 20 000 personer, i näringslivet minskar sysselsättningen med 40 000 personer.

Sysselsättningsförloppet när företagen anpassar antalet anställda till den vikande efterfrågan avspeglas i **produktivitetens utvecklingen**. Efter två år med negativ produktivitetens utveckling, där företagen sannolikt baserade sina beslut om arbetsstyrkan på alltför optimistiska förväntningar om efterfrågeutvecklingen, bedöms produktiviteten åter öka i år och nästa år. Produktiviteten ökar allt snabbare i takt med att produktionsnedgången bromsas och så smått vänder upp under andra halvan av 2009 samtidigt som anpassningen av personalstyrkan fortsätter.

Produktivitetens utvecklingen i näringslivet bedöms bli drygt 2 procent i år. 2010 när efterfrågan och produktion tar viss fart samtidigt som sysselsättningen ligger still tilltar ökningstakten till 3,6 procent.

I takt med arbetsmarknaden försvagas kommer antalet personer som i **arbetsmarknadspolitiska program** att öka. I propositionen "Åtgärder för jobb och omställning" från januari finns en satsning på arbetspraktik och så kallad praktisk kompetensutveckling som sammantaget beräknas uppgå till i genomsnitt 19 000 personer 2009 och 26 000 personer 2010. Därtill kommer att inflödet i jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar ökar på sikt i linje med den stigande arbetslösheten. Totalt väntas deltagarna i arbetsmarknadspolitiska program av utbildningskaraktär bli 40 000 fler under 2009-2010. Sysselsättningsprogrammen, t ex anställningsstöden, som har dragits ner kraftigt under de senaste två åren, väntas omfatta ett oförändrat antal personer 2009 och 2010 jämfört med i slutet på i fjol. Regeringen satsar istället på så kallade nystartsjobb.

Tabell 5 Arbetsmarknadsläget

Procentuell förändring

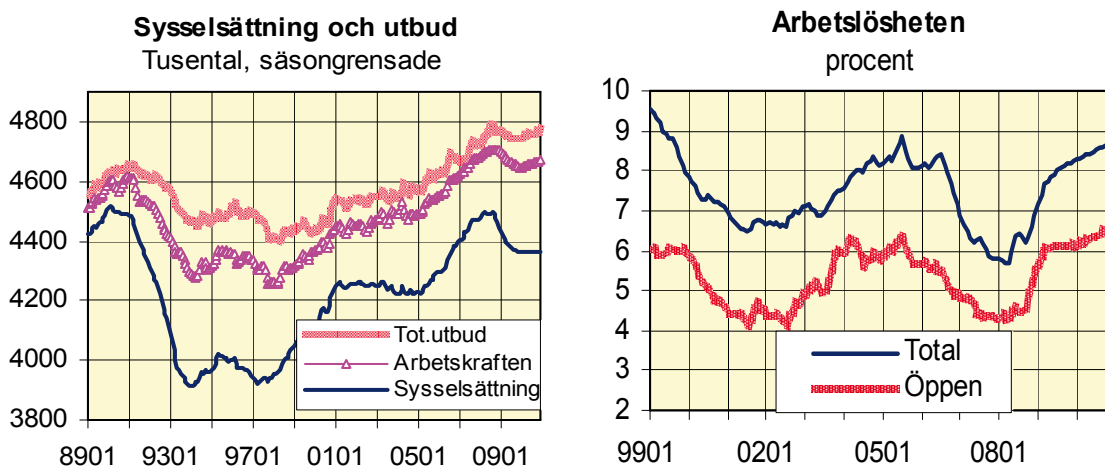
	2007	2008	2009	2010
Arbetskraft *	1,6	0,9	-0,7	-0,1
Arbetade timmar	3,2	1,6	-2,1	-0,3
Arbetad tid per sysselsatt	0,9	0,9	0,2	0,2
Sysselsatta	2,4	0,9	-2,1	-0,5
Total arbetslöshet, procent	6,3	6,2	7,8	8,5
Öppen arbetslöshet, procent	4,6	4,6	6,0	6,3

Arbetslöshet, ILO, procent	6,2	6,1	7,9	8,5
Programdeltagare, procent	1,9	1,8	2,1	2,5
Produktivitet i näringslivet	-0,6	-1,1	2,2	3,6
* Exklusive heltidsstuderande som sökt arbete				

Det totala **arbetsutbudet** (arbetskraften + personer i arbetsmarknadspolitiska utbildningsprogram) bedöms minska med 10 000 personer 2009 och öka med 10 000 personer 2010. En svag ökning av befolkningen i arbetsför ålder och, framför allt, den mycket svaga efterfrågan på arbetskraft talar för ett minskande arbetsutbud. En motverkande, svårbedömd faktor är förändringarna i sjukförsäkringen och sjukersättningen som kan innebära ett visst inflöde till arbetskraften av personer som tidigare stått utanför

Senare års ökning av **arbetad tid per sysselsatt** fortsätter 2009 och 2010 men i långsammare takt. Den främsta orsaken till ökningen är en fortsatt minskad sjukfrånvaro. I motsatt riktning verkar den svaga efterfrågan på arbetskraft som bör leda till minskat övertidsarbete.

Arbetslösheten började stiga snabbt i slutet av förra året och väntas fortsätta att öka snabbt under första halvåret i år när sysselsättningen faller brant. Ökningen av arbetslösheten bedöms komma att fortsätta även 2010. År 2010 väntas genomsnittliga arbetslösheten enligt ILO-måttet hamna på 8,5 procent. Öppen arbetslöshet enligt den gamla definitionen är då 6,3 procent och total arbetslöshet (öppen arbetslöshet + personer i arbetsmarknadspolitiska program) 8,5 procent. Skillnaden mellan ILO-arbetslöshet och öppen arbetslöshet är större än normalt beroende på att antalet studerande som söker arbete ökar.

Varsel och sysselsättning

De företag som har fler än fem tillsvidareanställda måste lägga varsel om uppsägning och meddela arbetsförmedlingen 2-6 månader innan de säger upp personal. Av de varsel som läggs brukar i normala konjunkturlägen 60-70 procent bli uppsagda. I stora konjunkturedgångar läggs betydligt fler varsel än normalt och samtidigt brukar andelen uppsagda av de varslade vara högre. Företagen behöver inte lägga varsel för de

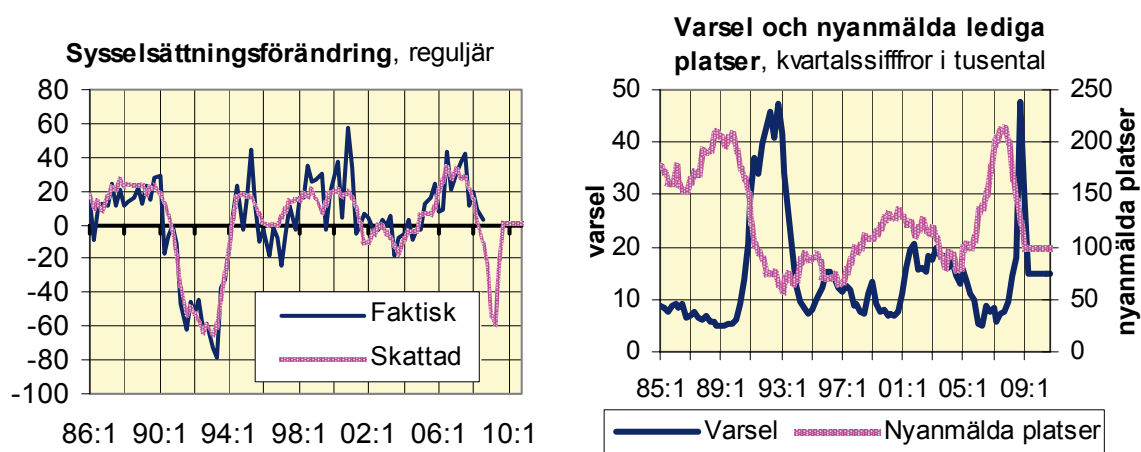
visstidsanställda, vilket innebär att de som förlorar jobbet i en lågkonjunktur är betydligt fler än vad som kan utläsas av varselstatistiken.

Sysselsättningsutvecklingen påverkas inte enbart av antalet uppsägningar utan förändringen i antalet nyanställda har minst lika stor betydelse. Ett mått på utvecklingen av antalet nyanställda kan erhållas från arbetsförmedlingens statistik över antalet nyanmälda lediga platser. Långt ifrån alla nyanställningar går dock genom arbetsförmedlingen.

Statistiken över antalet varsel och nyanmälda lediga platser räcker således inte om man vill få en uppfattning om den kommande sysselsättningsutvecklingen. Däremot är de viktiga indikatorer på hur sysselsättningen kan komma att utveckla sig. Med statistiska metoder (regressionsanalys) kan man beräkna ett relativt stabilt samband som visar hur sysselsättningsutvecklingen kan förklaras av antalet varsel och nyanmälda lediga platser. I diagrammet nedan jämförs den skattade sysselsättningsutvecklingen enligt detta samband med den faktiska utvecklingen t.o.m. 3:e kvartalet 2008. Den skattade utvecklingen följer relativt väl den faktiska, med undantag för de kraftiga kortsiktiga svängningar som den faktiska utvecklingen uppvisar.

Utvecklingen från 4:e kvartalet 2008 är beräknad utifrån antalet varsel och nyanmälda lediga platser under samma kvartal. Genom att sysselsättningseffekterna från varsel och nyanmälda lediga platser kommer med fördröjning, får utfallet under 4:e kvartalet 2008 stor inverkan på sysselsättningsutvecklingen under första halvåret 2009.

Även om antalet varsel går ned till normala nivåer under 2:a kvartalet 2009 och antalet nyanmälda lediga platser också stabiliseras på mer normala nivåer, så kan sysselsättningen väntas falla i storleksordningen 100 000 personer mellan årsgenomsnitten 2008 och 2009. Först under 4:e kvartalet 2009 skulle man då kunna förvänta sig att sysselsättningsnedgången bottnar och att den därefter ligger kvar på samma nivå under 2010.

Löner och vinstläget

Det råder treårsavtal på nästan hela arbetsmarknaden som löper ut under andra kvartalet 2010. De avtalade centrala lönepåslagen är högre än normalt, vilket bidrar till att de utgående lönerna i begränsad omfattning påverkas av den rådande

konjunkturedgången. Genom att de nya avtalen först började gälla under andra kvartalet 2007 fick de begränsad effekt på den genomsnittliga löneökningen år 2007 jämfört med 2006. Lönerna ökade då i genomsnitt med 3,3 procent i hela ekonomin. År 2008 steg löneökningstakten till 4,1 procent. År 2009 dämpas löneutvecklingen något och väntas öka med 3,8 procent.

Tabell 6 Löneökningar

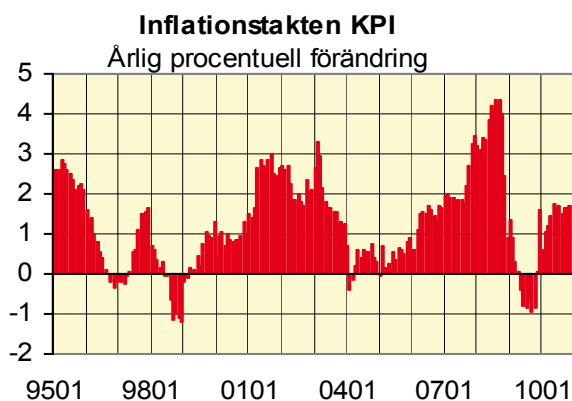
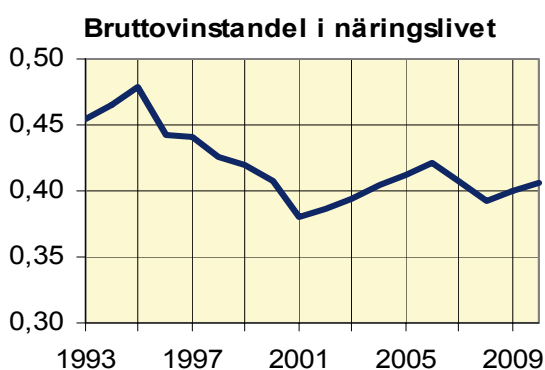
Procentuell förändring

	2007	2008	2009
Näringslivet	3,4	4,0	3,7
därav arbetare *	3,8	4,4	3,9
tjänstemän *	3,4	3,8	3,5
Offentlig sekt	3,1	4,4	4,1
Totalt	3,3	4,1	3,8

* Exklusive övertidsersättning och rörliga tillägg

Arbetarna har i genomsnitt träffat avtal om högre centrala lönepåslag än vad tjänstemännen i genomsnitt gjort. Detta bidrar i detta konjunkturläge till att arbetarnas löner ökar några tiondelar mer än för tjänstemännen. För att få en uppfattning om hur centrala och lokala avtal har påverkat de utgående lönerna, ska inte övertidsersättningen medräknas. Då erhålles följande bild: De privatanställda arbetarnas löner ökade 2008 med drygt 4,4 procent och tjänstemännens med 3,8 procent. År 2009 väntas arbetarnas löner öka med nästan 4 procent och tjänstemännens med 3,5.

En negativ produktivitet utveckling år 2008 bidrog till att näringslivets vinstandel minskade. År 2009 väntas produktivitet utvecklingen åter vända upp samtidigt som arbetsgivaravgiften sänks. Samtidigt begränsar det svaga konjunkturläget företagens möjligheter att öka sina priser. Sammantaget väntas vinstandelen öka 2009. En högre produktivitet utveckling 2010 medför att vinstandelen även kan öka detta år.

Negativ inflation under stora delar av 2009

Inflationstakten mätt med KPI var hög under större delen av fjolåret men växlade ner kraftigt mot slutet av året. Inflationstakten sjönk från 3,4 till 2,5 procent mellan oktober och november och vidare ner till 0,9 procent i december. Nedväxlingen var en

följd av stora fall i råvarupriser, särskilt oljepriserna och stora räntesänkningar. Inflationen väntas vara negativ under stora delar av 2009. Den negativa inflationen förklaras i hög grad av betydligt lägre boräntor 2009 jämfört med 2008. År 2010 väntas en genomsnittlig inflation på 1,5 procent och inflationsmålet uppnås inte.

Löneinflationen (enhetsarbetskraftskostnaden) är på lite längre sikt den viktigaste bestämningsfaktorn för inflationen. Åren 2007 och 2008 var produktivitetens utvecklingen negativ och enhetsarbetskostnaden ökade med mycket höga 5 procent. I år och nästa år dämpas inflationstrycket från arbetsmarknaden markant. 2010 väntas en löneinflation nära noll när produktivitetens utvecklingen av konjunkturella skäl är ovanligt hög. Det ger utrymme för företagen att i ett bättre efterfrågeläge höja priser och därmed vinstmarginaler.

Importpriserna ökar svagt både 2009 och 2010. I år motverkas prisfallet för olja och andra råvaror av den kraftiga kronförsvagningen. Nästa år dämpas importprisuppgången av att kronan förstärks.

3. Den ekonomiska politiken – Sysselsättningen och löntagarna måste ställas i främsta rummet

Krisen är inte i första hand en finansiell kris utan en ekonomisk. De stora sparbalanserna i världsekonomin som byggts upp måste justeras över längre tid och sparandet i USAs privata sektor måste öka, för att bättre balans ska kunna uppnås. Det kommer därmed att bli förändringar i makrobalanser och växelkurser när USA lägger om sin politik och länder i Asien mer förlitar sig på inhemsk konsumtion under åren framöver.

Alla ländergrupper påverkas

Den globala nedgången är djup och alla ländergrupper är nu påverkade. Det är inte så att vissa starka nyligen industrialiserade länder klarar sig utan återverkningar. Vissa länder såsom Kina, har tidigt lagt fram stora stimulanspaket och har goda resurser, medan andra har mycket stora problem och mer begränsad förmåga att lösa dem, såsom de baltiska staterna. Allvarliga konsekvenser kommer att uppstå för de fattigaste länderna i världen.

Penningpolitiken har världen över mött nedgången med omfattande aktioner, men är nu uttömd på möjligheten till räntesänkningar i flera länder, inklusive USA. Finanspolitiska stimulanspaket har gjorts, men bland annat ifrågasätter IMF deras bristande storlek samt kritiserar bristen på god samordning mellan de länder som kan göra sådana insatser. Europas regeringar verkar trots de senaste paketen fortsatt ligga efter i att stödja efterfrågan. Tyvärr samordnar de inte heller stimulanserna för att få större verkningsgrad. En koordinerad finanspolitisk expansion i EU ger ungefär dubbelt så stor verkningsgrad på tillväxt och sysselsättning som ett enskilt lands. Länder bör i detta allvarliga läge inte söka åka snålskjuts på varandras ekonomiska politik, utan samordna sig för mest effektiva krishantering. Här tornar tyvärr allvarliga politikmisslyckanden upp.

Allmänt gäller att prognoserna världen över är osäkra. Nedåtriskerna består i huvudsak av finanskrisens fortsatta effekter. Det är svårbedömt hur mycket av krisen i finansiell sektor som spiller över på den reala ekonomin. På uppåtsidan finns möjligheten att de finanspolitiska åtgärder som vidtagits av regeringar kan få större effekt än väntat på det allmänna förtroendet för framtiden. Paketet kan då lyckas bättre än väntat i att upprätthålla efterfrågan samt mildra och förkorta krisförloppen.

Världshandeln har fallit mycket under årets sista månader, både som en följd av att kreditgivningen inte fungerar väl och att lågkonjunkturen blivit global. Sverige drabbas snabbt av den negativa utvecklingen i världshandeln. Vi är ett av världens mest handelsberoende länder, vilket mest är en styrka, men på kort sikt innebär en stor sårbarhet. Det finns också påtagliga risker för att länder i krisen inför icke-tariffära handelshinder för att skydda sina importmarknader mot utländsk konkurrens, vilket kan försvåra svensk ekonomis återhämtning.

Kameralism måste undvikas

Den internationella och svenska erfarenheten av finansiella kriser är att de oftast följs av allvarlig lågkonjunktur. Den insikten är fundamental och måste vägleda regeringen - inte kortsiktiga politiska hänsyn om huruvida skatter kan behöva höjas i kommande mandatperiod om budgetunderskottet stiger. Sverige har ingen offentlig nettoskuld och mycket starka statsfinanser. Länder som har en sådan stark finansiell position måste bidra i krisen genom att stimulera sina ekonomier med finanspolitiken och det bör vara tillfälliga åtgärder.

Sverige har en styrkeposition som möjliggör ökad offentlig upplåning utan att de långsiktigt hållbara offentliga finanserna äventyras. Syftet med expansiv politik i krisen är att minska utslagning av arbetskraft och produktionskapacitet, för att långsiktigt säkra välstånd.

Sverige bör låta budgetunderskottet stiga under kommande år - det är en nödvändig förutsättning för att krisen ska få mindre allvarliga konsekvenser för löntagarna och välståndet på sikt. Om det behövs, är det i en exceptionell situation som den som råder 2009-10 inte något problem att tillfälligt bryta igenom utgiftstaket. Det kan vara en nödvändig förutsättning för en effektiv krishantering.

Svag automatisk stabilisering av efterfrågan måste rättas till

Breda grupper av löntagare drabbas nu hårt av krisen och bristen på inkomstskydd. Det massiva utträdet ur a-kassorna som är skapat av regeringens drastiska beslut 2006 om höjda avgifter, innebär risker också för svensk ekonomi. Regeringen är inte ansvarsfull på denna punkt. Det minsta steget vore att åter sänka individernas avgifter till a-kassan till omkring 100 kronor per månad för att snabbt få in fler personer i försäkringen.

Regeringen måste agera snabbt med aktiv finanspolitik

Vi anser att Riksbanken bör sänka reporäntan ytterligare räntan med en procentenhet till 1,0 procent och vår bedömning är det krävs redan under våren 2009.

Den kris som i år uppstår i sysselsättningen är omfattande och kan medföra stora samhällsekonomiska och sociala kostnader. Den riskerar att leda till att kompetensen i arbetskraften urholkas och att det senare slår på svensk ekonomis förmåga att snabbt följa med i en framtida uppgång.

I vår konjunkturbedömning har vi som prognos inräknat en ytterligare finanspolitisk stimulans på 49 miljarder kronor under 2009 och 2010. Våra beräkningar visar att detta inte räcker. Detta beror på att inriktningen är ineffektiv och bör ändras till mindre skattesänkningar och mer utgiftsökningar. Dessutom kan det krävas större satsningar.

I denna konjunktursvacka kan man göra stora tillfälliga utgiftssatsningar som tidsbegränsade extra statsbidrag till kommunerna och tidigareläggning av offentliga investeringar.

Insatser på budgetens utgiftssida är i det skede vi nu befinner oss i krisen sannolikt det mest korrekta, medan skattesänkningar såsom jobbskatteavdragets tredje steg bör undvikas. Om behovet av expansion av offentliga utgifter resonerar nu även bland andra Internationella valutafondens främsta ekonomer mycket positivt kring i en ny rapport om vad som måste göras i krisen¹.

I den verktygslåda som ligger på statsbudgeten utgiftssida har regeringen ett flertal möjligheter som inte utnyttjas tillräckligt. Detta trots att trovärdigheten för de svenska statsfinanserna är mycket god, såväl på marknaderna som bland medborgarna.

- Tidsbegränsade statsbidrag till kommunerna kan motverka neddragningar i välfärdstjänster – för cirka 20 miljarder kronor brutto kan cirka 35 000 kommunala arbetstillfällen upprätthållas.
- Tidigareläggning av offentliga investeringar.
- Arbetsmarknadspolitiska program bör expanderas med cirka 1 procent av arbetskraften – närmare 50 000 personer - under 2009. Arbetsmarknadsutbildningar bör prioriteras, men även praktikplatser behövs.

Vissa skattestimulanser kan dock vara effektiva i nuläget och bör genomföras:

- Ett tidsbegränsat ROT-avdrag under 2009 och del av 2010 bör införas som omfattar fastighetsägare och hushåll. Flerbostadshusrenoveringar av större slag kan då starta.

Industrin är i nöd

Företag inom exportindustrin ser nu ut att vara akut beroende av att få övervintra med stöd av staten. Regeringen har börjat inse detta och har i den tilläggsbudget som lades den 22 januari tagit ett steg för att underlätta för alla företag med akuta likviditetsproblem, inte enbart som tidigare för fordonssektorns producenter. Företag med behov får från den 1 mars anstånd hos Skatteverket i ett år med två månaders

---

¹ Spilimbergo, A, Symanski, S, Blanchard, O & C Cottarelli: Fiscal policy for the crisis. IMF Staff Position Note, SPN/08/01, Dec 29, 2009. Washington, USA.

inbetalning av preliminärskatter och arbetsgivaravgifter under 2009, vilket de sedan ska återbetala med ränta.

Men vi bedömer att det behövs mer snabbt. En stor del av industrisektorn verkar under de senaste månaderna gått från ett akut läge till ett nödläge. Industriproduktionen faller drastiskt. En konkursvåg i normalläget konkurrenskraftiga företag ter sig tyvärr alltmer sannolik under våren. Sverige slår då ut mycket konkurrenskraftig produktionskapacitet. Tjänstesektorn kommer också att påverkas mycket av detta, då den tidigare expansiva företagstjänstesektorn i hög grad är kopplad till industrin.

- Inför tidsbegränsade kraftfulla insatser 2009 för att anställda inom industrisektorn inte ska behöva sägas upp, utan få ta del av utbildning och kompetensutveckling. Kostnaden bör delas lika mellan staten och företagen.
- Nödlånen via Riksgälden till större företag i fordonsindustrin med underleverantörer, som gäller från mitten av februari, bör utsträckas till alla industriföretag.

Dessutom är den internationella banksektorns läge igen mycket oroande, trots alla insatser som gjorts under 2008. I Sverige bedömer vi att regeringen bör ha hög beredskap för att snabbt kunna göra ägartillskott i svenska banker. Regeringen har inte hanterat problemen i banksektorn med tillräckligt tempo och effektivitet.